

Streszczenie

Przedmiotem dysertacji jest wyjaśnienie teoretycznego i praktycznego znaczenia prawa kanonicznego w systemie prawnym Państwa Watykańskiego poprzez analizę źródeł prawa tego państwa i aktów ich praktycznego zastosowania, zwłaszcza w orzecznictwie sądów watykańskich oraz innych organów stosujących prawo. Natomiast podstawę weryfikacji tezy stanowi stwierdzenie, że pomimo zauważalnej tendencji do pomniejszania znaczenia prawa kanonicznego w porządku prawnym Państwa Miasta Watykańskiego (będącej przede wszystkim konsekwencją dostosowywania się tego porządku do norm powszechnego prawa międzynarodowego), utrzymanie jego roli jako podstawy watykańskiego systemu źródeł prawa, kryterium interpretacji ustaw watykańskich i recepcji prawa włoskiego, pozostaje warunkiem zachowania – wynikającej z Traktatu Laterańskiego – „służebnej roli” Państwa Miasta Watykańskiego wobec Stolicy Apostolskiej.

Osiągnięciu przyjętego celu badawczego podporządkowano podział prezentowanej rozprawy, zakładający najpierw wyjaśnienie ogólnych celów istnienia Państwa Watykańskiego oraz podstaw jego systemu prawnego, następnie kompleksowe omówienie znaczenia w tym Państwie prawa kanonicznego, wynikającego z systematyki źródeł prawa watykańskiego (prawo kanoniczne jako podstawowe źródło prawa, pierwsze kryterium interpretacji ustaw, przesłanka recepcji prawa włoskiego oraz granica „dostosowywania” się prawa watykańskiego do norm prawa międzynarodowego), a w końcu ustrój organów Państwa Watykańskiego, z uwzględnieniem znaczenia norm kanonicznych przy ocenie charakteru ich działalności.

Pozycja, jaką ustawodawca watykański przyznał prawu kanonicznemu jest rezultatem jego „konstytucyjnej” funkcji w tym Państwie. Otóż Państwo Miasta Watykańskiego zostało utworzone w 1929 r. przez Stolicę Apostolską i Królestwo Włoch jako rozwiązanie „kwestii rzymskiej” – a więc problemu zagwarantowania Biskupowi Rzymu możliwości w pełni swobodnego wykonywania swojej władzy w Kościele, przy jednoczesnym zabezpieczeniu podmiotowości prawnomiędzynarodowej Stolicy Apostolskiej. W zamyśle twórców Państwo to nie miało pełnić roli typowo politycznej, ale służebną wobec papieża i Stolicy Apostolskiej, będąc – jako ujęto to w preambule Traktatu Laterańskiego – gwarantem ich „absolutnej i widzialnej niezależności” oraz niepodważalnej suwerenności na arenie międzynarodowej.

Przyjęcie prawa kanonicznego za wyznacznik natury Państwa Watykańskiego i jego organów oraz za podstawowe źródło prawa i kryterium jego interpretacji prowadzi do wniosku, że w Państwie tym – mając charakter prawa państwowego – obowiązują nie tylko pozytywne normy wydane przez ustawodawcę kościelny, ale również normy prawa Bożego (naturalnego

i pozytywnego). Prawo Boże stanowi fundamentalną zasadę całego systemu prawa Państwa Miasta Watykańskiego, a żadne uregulowania wprowadzone do tego systemu – czy to na mocy aktu wydanego bezpośrednio dla tego Państwa, czy też recypowane z prawa włoskiego – nie mogą być z nim sprzeczne. Objawione i naturalne prawo Boże stanowi także podstawę uprawnień wszystkich podmiotów pozostających w jurysdykcji organów Państwa Miasta Watykańskiego. Dlatego podmioty te mają prawo powoływać się na treść prawa Bożego tak, jak na pozostałe normy składające się na watykański porządek prawny.

Jednocześnie system prawny Państwa Watykańskiego jest zależny od prawa Republiki Włoskiej – której enklawą jest terytorium tego Państwa – a co za tym idzie także prawa Unii Europejskiej. Stolica Apostolska i Państwo Miasta Watykańskiego jako dwa odrębne, choć ściśle ze sobą związane – przede wszystkim ze względu na urząd Biskupa Rzymu – podmioty prawa międzynarodowego aktywnie uczestniczą w obrocie międzynarodowym, przyjmując na siebie szereg zobowiązań wynikających z tego prawa. Odnosi się to zwłaszcza do prawa finansowego – co ma ścisły związek ze stosowaniem w Państwie Watykańskim najpierw lira, a następnie euro – oraz do prawa karnego i humanitarnego.

Zresztą obowiązująca ustawa o źródłach prawa – w swoim art. 1 ust. 4 – wprost stanowi, że watykański porządek prawny „dostosowuje się” do norm powszechnego prawa międzynarodowego oraz do norm wynikających z traktatów i innych umów, których stroną jest Stolica Apostolska. I właśnie to „dostosowywanie się” stanowi obecnie podstawowy czynnik rozwoju systemu prawnego Państwa Watykańskiego, włącznie z rozszerzaniem jurysdykcji sądów tego Państwa na organy Stolicy Apostolskiej. Jednocześnie proces ten charakteryzuje się nie tylko ilościowym zwiększeniem się liczby aktów normatywnych wydawanych dla Państwa Miasta Watykańskiego, ale również regulowaniem przez nie nowych obszarów, zwłaszcza z zakresu prawa finansowego oraz karnego. W praktyce prawo kanoniczne, choć formalnie pozostaje podstawowym źródłem prawa i pierwszym kryterium interpretacji ustaw, odgrywa coraz mniejszą rolę w działalności organów Państwa Miasta Watykańskiego, stając się dla nich przede wszystkim zbiorem podstawowych zasad porządku prawnego.

Przeprowadzane analizy pozwalają na stwierdzenie, że prawo kanoniczne ma fundamentalne znaczenie dla watykańskiego porządku prawnego, jednak jego pozycja w tym systemie prawnym zmienia się przede wszystkim pod wpływem zobowiązań prawnomiędzynarodowych, które przyjmuje Stolica Apostolska oraz Państwo Miasta Watykańskiego. Proces ten oznacza możliwość takiej ewolucji systemu prawa Państwa Watykańskiego, która zagrozi jego naturze, określonej przez wszystkim w Traktacie Laterańskim i związanej z charakterem władzy Biskupa Rzymu.